

VI. RECENZJE

Мирон Капраль, *Богоявленське братство Львова у XVIII ст.: дослідження та матеріали, Львів 2016* [Myron Kapral, *The Lviv Epiphany Confraternity of the 18th century: Research and Materials, Lviv 2016*], ss. XCV + 332, 8 il.

Książka Myrona Kaprala *Lwowskie bractwo Objawienia Pańskiego w XVIII wieku. Badania i materiały* (wydawnictwo Piramida, Lwów 2016) została opublikowana przez lwowski oddział Instytutu Ukraińskiej Archeografii i Źródłoznawstwa im. M. Hruszewskiego Narodowej Akademii Nauk Ukrainy, jako część piąta, zapoczątkowanej w 1994 r. serii „Lwowskie prace historyczne”. Jest to edycja źródłowa poprzedzona obszernym wstępem podsumowującym badania dotyczące bractwa przy cerkwi Objawienia Pańskiego we Lwowie. Zakres chronologiczny książki dotyczy XVIII w. Autor ukazał problemy związane z założeniem cerkwi i związanej z nią organizacji brackiej, prawne i ekonomiczne zasady działalności tej konfraterni, a także jej stosunki z miejscowym parochem oraz biskupem lwowskim i władzami diecezjalnymi. Podstawą źródłową edycji były księgi finansowe bractwa, katalog jego członków, tzw. Pomiany, a także akta sądowe i inne materiały zgromadzone w lwowskich archiwach i muzeach.

Myron Kapral jest profesorem katedry historii Ukrainy i archiwistyki w Lwowskim Narodowym Uniwersytecie im. I. Franki oraz kierownikiem lwowskiego oddziału Instytutu Ukraińskiej Archeografii i Źródłoznawstwa im. M. Hruszewskiego Narodowej Akademii Nauk Ukrainy. Jest znanym historykiem miasta Lwowa, o znaczącym dorobku naukowym. Opublikował szereg wydawnictw źródłowych¹, spis urzędników miejskich² oraz monografię lwowskiego cechu szewskiego³.

Cerkiew Objawienia Pańskiego na przedmieściu halickim we Lwowie jest wzmiankowana w źródłach już w XIV stuleciu. Wraz z rozwojem świeckich konfraterni działających przy cerkwiach, także przy niej powstało bractwo cerkiewne.

¹ W serii źródłowej *Monumenta Leopolitana* (Львівські історичні пам'ятки) przygotował do druku edycje: *Привілеї міста Львова XIV–XVIII ст.*, Львів 1998; *Привілеї національних громад міста Львова XIV–XVIII ст.*, Львів 2000; *Національні громади Львова XVI–XVIII ст. (соціально-правові взаємини)*, Львів 2003; *Економічні привілеї міста Львова XV–XVIII ст. Привілеї та статuti ремісничих цехів та купецьких корпорацій Львова*, Львів 2007.

² *Urzednicy miasta Lwowa w XIII–XVIII wieku*, Toruń 2008.

³ *Люди корпорації: Львівський шевський цех у XVII–XVIII ст.*, Львів 2012.

W 1634 r. otrzymało ono od króla Władysława IV uprawnienia ktitorskie, dzięki którym mogło decydować o wyborze parocha. Cerkiew Objawienia Pańskiego, ani też działające przy niej bractwo, nie należały do najważniejszych we Lwowie. W rejestrze bractw lwowskich z 1702 r. zostało ono wymienione dopiero na ósmym miejscu. Samodzielna parafia i bractwo cerkiewne funkcjonowały do czasów reform józefińskich. 22 V 1783 r. bractwo zostało zlikwidowane przez cesarza Józefa II, jednak zapisy w księgach brackich prowadzono jeszcze w 1791 r. Sama cerkiew została przyłączona do parafii Uspieńskiej. Po likwidacji bractwa jego spuścizna dokumentacyjna zgromadzona w archiwum brackim została złożona w archiwum lwowskiego Instytutu Stauropigialnego. W 2. połowie XIX w. zaczęto porządkować zgromadzone tam rękopisy. Niestety prace te przeprowadzono nieprofesjonalnie, co spowodowało ich podział według bliżej niezrozumiałych kryteriów. W 1889 r. rękopisy znalazły się pod opieką Izydora Szaraniewicza, który utworzył Muzeum Instytutu Stauropigialnego. Powstało ono na bazie materiałów zebranych na wystawę przygotowaną w związku z obchodami 900. rocznicy Chrztu Ukrainy-Rusi. W tym czasie część materiałów z archiwum lwowskiego bractwa Objawienia Pańskiego została opublikowana przez Włodzimierza Milkowicza⁴ i Ambrożego Kryłowskiego⁵. Po II wojnie światowej zbiory Instytutu Stauropigialnego zostały podzielone pomiędzy instytucje państwowe działające wówczas we Lwowie. Obecnie spuścizna archiwalna lwowskiego bractwa Objawienia Pańskiego jest przechowywana w zbiorach Muzeum Narodowego im. Andrzeja Szeptyckiego we Lwowie (dawne Państwowe Muzeum Sztuki Ukraińskiej) oraz w zasobie Centralnego Państwowego Archiwum Historycznego Ukrainy we Lwowie, w zespole archiwalnym nr 129, Lwowski Instytut Stauropigialny.

Autor edycji gruntownie wykorzystał publikowany przez siebie materiał źródłowy przygotowując obszerny wstęp do książki (s. XII–XCV). Zawiera on opis dziejów cerkwi Objawienia Pańskiego we Lwowie oraz działającego przy niej bractwa, ze szczególnym uwzględnieniem aspektów ekonomicznych. Wstęp kończy omówienie źródeł dotyczących dziejów bractwa w XVIII wieku oraz przedstawienie zasad edytorskich.

Główną częścią publikacji jest edycja dwóch ksiąg bractwa Objawienia Pańskiego we Lwowie z lat 1705–1791. Jest to księga dochodów (s. 1–107)⁶ oraz księga wydatków bractwa (s. 108–241)⁷. Wpisy do obydwu ksiąg były prowadzone najpierw w języku ruskim (staroukraińskim), a począwszy od roku 1741 — w języku polskim, przeplatany wtrętami łacińskimi. Edycje dopełniają przypisy wyjaśniające informacje podane w źródle (s. 241–246). Uzupełnieniem jest dziewięć załączników zamieszczonych w kolejnej części książki, zatytułowanej „Dodatki” (s. 246–286). Są to zarówno zestawienia powstałe na podstawie materiału źródłowego, jak też edycje mniejszych objętościowo archiwaliów. W tej części

⁴ Zob. *Monumenta confraternitatis stauropigianae Leopoliensis*, t. 1, ed. W. Milkowicz, Leopoli 1895, s. 279–281.

⁵ Zob. *Архив юго-западной России, издаваемый временной комиссией для разбора древних актов*, cz. 1, t. 10, Киевъ 1904, s. 121–125; 142–143; cz. 1, t. 12, s. 512–519.

⁶ Księga dochodów bractwa Objawienia Pańskiego (1705–1791), Lwowskie Muzeum Historyczne, Oddział fondów (rękopisy), sygn. 125, k. 1–121v.

⁷ Księga wydatków bractwa Objawienia Pańskiego (1705–1791), Lwowskie Muzeum Historyczne, Oddział fondów (rękopisy), sygn. 126, k. 1–135, 186v.

książki zamieszczono: (1) Rejestr członków bractwa Objawienia Pańskiego we Lwowie zestawiony na podstawie zawartości ksiąg brackich (dla lat 1665–1786)⁸, (2) Inwentarz aparatów i kosztowności cerkwi Objawienia Pańskiego we Lwowie sporządzony 18 IV 1701 r. na polecenie biskupa lwowskiego Józefa Szumlańskiego⁹, (3) Statut regulujący stosunki wewnętrzne bractwa Objawienia Pańskiego we Lwowie, przepisany 19 II 1710 r.¹⁰, (4) Protestację wniesioną 12 XI 1716 r. do urzędu grodzkiego lwowskiego przez o. Grzegorza Podgurskiego, dziekana w Bóbrce i prokuratora unickiej kapituły lwowskiej przeciwko syndykowi miasta Lwowa Jerzemu Ginterowi i magistratowi lwowskiemu w sprawie o najście cmentarza cerkwi Objawienia Pańskiego, zniszczenie parkanu i poranienie parocha o. Semena Gawalewicza¹¹, (5) Skarga wniesiona 15 XII 1718 r. do urzędu grodzkiego lwowskiego przez o. Grzegorza Podgurskiego, dziekana w Bóbrce i prokuratora sądu duchownego unickiego biskupstwa lwowskiego przeciwko grupie lwowskich mieszczan i przedmieszczan, którzy przemocą zrujnowali parkan cerkwi Objawienia Pańskiego na przedmieściu halickim we Lwowie¹², (6) Wizytacja generalna cerkwi Objawienia Pańskiego we Lwowie odbyta 11 X 1743 r., według kalendarza starego stylu, przez oficjała lwowskiego o. Mojżesza Bogaczewskiego¹³, (7) Tabela 1 — Dochody lwowskiego bractwa Objawienia Pańskiego w wybranych latach XVIII w., zestawione na podstawie księgi finansowej z lat 1705–1790¹⁴, (8) Tabela 2 — Wydatki lwowskiego bractwa Objawienia Pańskiego w wybranych latach XVIII w., zestawione na podstawie księgi finansowej z lat 1705–1790¹⁵, (9) Tablica 3 — Podsumowanie dochodów i wydatków bractwa zestawione na podstawie rejestrów finansowych z lat 1705–1791¹⁶.

Książkę uzupełniają: słownik terminów i słów przestarzałych (s. 287–296), indeks przedmiotowo-tematyczny (s. 297–312) oraz indeks osób i miejscowości (s. 313–332), a także plany sytuacyjne cerkwi (po s. XXXIII wstępu) oraz fotografie archiwaliów, w tym pieczęć bractwa Objawienia Pańskiego z dokumentu z 1652 r., artykuły brackie z 1710 r., spis członków bractwa z 1711 r., tzw. Pomianyki brackie.

Publikacja została starannie wydana. Książka jest ważnym źródłem do dziejów Kościoła Wschodniego, szczególnie Kościoła unickiego w XVIII stuleciu, ale także dziejów Lwowa i jego mieszkańców. Szczególnie zainteresuje historyków Kościoła, w tym unii kościelnej, badaczy bractw cerkiewnych oraz — co oczywiste — badaczy przeszłości miasta Lwowa.

Jacek Krochmal

(Archiwum Główne Akt Dawnych, Warszawa)

⁸ Центральний державний історичний архів України у Львові (dalej: ЦДІАЛ), ф. 129, оп. 1, спр. 1090, к. 1–87v; Lwowskie Muzeum Historyczne, Oddział fondów (rękopisy), sygn. 122, k. 7–97v.

⁹ Lwowskie Muzeum Historyczne, Oddział fondów (rękopisy), sygn. 122, k. 2–6.

¹⁰ Tamże, sygn. 123, k. 1–17.

¹¹ ЦДІАЛ, ф. 9, оп. 1, спр. 504, s. 1237–1242.

¹² Tamże, spр. 509, s. 1155–1158.

¹³ Muzeum Narodowe im. Andrzeja Szeptyckiego we Lwowie, rkps łaciński 17, k. 26–30a.

¹⁴ Lwowskie Muzeum Historyczne, Oddział fondów (rękopisy), sygn. 125, k. 1–119v.

¹⁵ Tamże, sygn. 126, k. 1–134v.

¹⁶ Tamże, sygn. 125, k. 1–120; sygn. 126, k. 1–135.